

⊕ SZÖVEG ÉS KÉP: KONCZ ÁKOS

HADZABÉK A BOZÓT VADÁSZAI

„A férfiak vadásztak, a nők gyűjtögettek...” – ennyit szinte biztosan mindenki tud a földművesség elterjedése előtti időkben élt eleinkről, vagy távoli földrészek eldugott sarkában ma is élő törzsekről. A híradások meglehetősen sommásan írják le a ma már csak nagyon kis számban fellelhető, a szakirodalom által csak „vadászó-gyűjtögetőnek” nevezett társadalmi csoportok életét

Vajon szabadidőben bővelkedő, stresszmentesen élő, gyerekeikkel sok időt töltő, vidám közösségekről van-e szó, akik fittyet hánynak a világ nagy részét foglalkoztató problémákra, vagy épp ellenkezőleg: az éhenhalástól, a betegségektől féltő, állandó rettegésben élő, a fejlődésre képtelen emberekről?

A bozótban, de nem elszigetelten

A hadzabék használta területet a bantu földművesek lakta, közeli faluban csak „a bozót” néven emlegetik.

A viszonylag könnyen megközelíthető, 800–1200 fős, vadászó-gyűjtögető hadzabe törzs a Kilimandzsárótól nem messze, a Ngorongoro-hegy lábánál 25-30 tagú kis csoportokban él, egymástól jó egy napi járóföldre. Sok tekintetben ma is önellátóak, például

GONDERHELTEN

A házasság előtt álló fiút épp arról kérdezik a többiek, hogyan áll az apósának fizetendő javak megszerzésével (balra)

csak az elejtett állatok húsát fogyasztják, bár a nők által kiasott gumók mellett étrendjükben időnként a bab és a kukorica is megjelenik, amit többnyire egy segélyszervezet szerez be számukra a közeli faluból. De ruházatuk, késeik, nyílhegyeik, vagy épp – a száraz évszakban – a víz is kívülről, a környezetükből kerül hozzájuk.

A hadzabék használta területet a bantu földművesek lakta, közeli faluban csak „a bozót” néven emlegetik. Ugyanakkor a „bozótban” nemcsak a hadzabék élnek, hanem az állattartó irak törzs is – s még némi kereskedelem is zajlik közöttük. Az irakok sokszor hoznak vizet samaraikkal távoli kutakról (ami a száraz évszakban nagy kincs), és a hadzabék ezért pénzzel, vagy az általuk gyűjtött mézzel fizetnek.

A HATALMAS SZIKLÁK ALATTI

a Naptól és az esőtől is védve élnek a törzs tagjai. Ha éppen nem vadásznak, akkor a nap nagyobb részében – a kunyhók helyett – itt tartózkodnak (balra lent)

NINCS MEGÁLLÁS!

A törzs tagjai folyamatosan serénykednek, sohasem tétlenkednek. Itt éppen nyilvesszőt tollaznak fel (fent)

Mindennap vadászat

Pirkadat előtt kelnek, és egy erős marihuánás cigaretta közös elszívása után íjaikkal felszerelve útnak indulnak.

OCELOTBUNDÁBAN

A kislefőnök – noha még csak 18 éves – előbb-utóbb a csoport vezére lesz. Attól fogva az ő vállát nyomja majd a vezetés felelőssége: 30 főnek kell naponta ételmezt biztosítani (balra)

XONXA

– a főnök divatot csinál a napellenzöböl (jobbra lent)

PÁVIÁNZSÁKMÁNY

A száraz levegőn egy-két napig tartható el a nyers hús, de a kutyák elől biztonságba kell helyezni (lent)

Xonxa kb. 35 éves, most ő a főnök, de van már kiszemelt utódja is: 18 év körüli, a nevelése abból áll, hogy Xonxa mindig vele jár vadászni. Együtt olvassák a nyomokat, megbeszélik a vadászat során követendő módszert. A főnök igyekszik minden tudását átadni a fiúnak.

Maga a vadászat, mint a mindennapi élelemszerzés alapja, rendkívül fárasztó elfoglaltság, s a férfiaknak naponta legalább 3-4 órás tevékenységet jelent. Pirkadat előtt kelnek, és egy erős marihuánás cigaretta közös elszívása után íjaikkal felszerelve útnak indulnak.

– *A cigaretta segít, hogy ne legyünk se éhesek, se szomjasak, ne érezzük a fáradtságot, és jobban lássunk-halljunk* – magyarázza Xonxa, miközben faágak összedörzslésével tüzet szít. Ez azért különös, mert a szomszédos faluban fillérékért lehet gyufát kapni...

A hadzabe vadászok alapvetően minden állatot potenciális zsákmánynak tekintenek – a legkisebb madártól a zsiráfig. Ám a kígyó és a hiéna szigorú tabunak számít: hitük szerint mindkettő szerencsétlenséget hoz, ráadásul a hiéna egészen pár évtizeddel ezelőttig a halottak eltakarításában is főszerepet játszott (ma már temetkeznek).

A leginkább vágyott zsákmány a pávián, de időnként egy másik presztízsvadát, a több száz kilós, nagy kudut is elejtik. A húsát nem tudja egyszerre megenni a klán, és mivel a tartósítás kifejezetten problémás, a nagy zsákmány jóvoltából a környező hadzabecsoportok összejöhetnek egy nagy evésre. És túl azon információcseré is zajlik, új ismeretségek alakulnak, jövőbeli házasságok szövődnek. A közös étkezés több napig tart, addig, ameddig van mit enni. Az ilyen összejövetelekkor jutnak jelentős szerephez a kiakasztott trófeák, a gyöngyök, a látványosan kihelyezett javak, mivel a szomszédos csoportok néhány tagjában ekkor érhet meg az elhatározás: inkább ehhez a csoporthoz szeretnének tartozni. És persze az eladósorban lévő lánynak is számít, hogy a kérő mennyire sikeres csoport tagja.

Házasság esetén a kérő fizet a lány apjának: egy páviánt, egy kudut és mintegy 20 liter mézet. Ez nem kevés, így a kérő a barátaival járja a bozótot, de alapvetően saját maga ejti el az állatokat, biztosítva apósát, hogy jó vadász, aki képes lesz majd eltartani a lányát.

Társak és tárgyak

Monogám házasságban élnek, s a nők helyzete jócskán különbözik a szomszédos földművelő vagy állattartó törzsek asszonyainak státuszától. Míg például – egy Kelet-Afrika-szerte elterjedt mondás szerint – egy maszáj törzsnél a férfi az első, a tehén a második és a nő csak a harmadik, a hadzabék társadalmában a nők a férfiakkal csaknem egyenrangúak. Különösen érzéletes ez akkor, amikor a csoportot vezető férfi nincs a táborban. Amikor a – hadzabékhoz gyakran látogató – turisták épp ilyenkor érkeznek, a csoportnál látogatási fizetségként hagyott pénzt legtöbbször a vezető felesége teszi el, és ő adja oda este a férjének. Ám amikor egy, a hierarchiában alacsonyabb szinten álló férfi tesz szert némi pénzre, és a vezető távol van, ő is odaadja a pénzt a vezető feleségének. Vele aztán az asszonyok szívesen járnak együtt gyűjtögetni, mert állítólag mindig megtalálja az ehető gumókat, még a legnagyobb bozótban is...

Egy-egy sikeres vadász megteheti, hogy kiválik csoportjából, és önálló klánt alapít. Barátai követhetik őt, így alapozva meg egy újabb csapat létét. Ők aztán nagy odafigyeléssel bizonyítják a külvilág felé életrelvőségüket: így jönnek létre a „trófeagyűjte-

Egy-egy sikeres vadász megteheti, hogy kiválik csoportjából, és önálló klánt alapít. Barátai követhetik őt, így alapozva meg egy újabb csapat létét.

KIJUT A JÓBÓL

A fára tűzött koponyák is jólérről árulkodnak, az előző időszak bőséges vadászszákmányainak bizonyítékai (balra lent)

ÁTLAGOS FEGYVERARZENÁL

Az egyes vadászok közti különbséget a jó szem, a kitartás, a nyomolvasás-tudomány, valamint a jól idomított kutyák jelentik (jobbra lent)

ÁRULKODÓ BŐSÉG

A főnök felesége jól megtermett asszony: bárki láthatja, hogy ebben a csoportban nincs nélkülözés

mények” a táborhely bejáratánál álló, hatalmas baobabfa törzsén. Közben a nők is igyekeznek bizonyítani szorgalmukat: a trófeafa közelében egy gyékényen gyöngysorok és díszített ivókupák sorakoznak. Ez a kirakat bizonyítja, hogy egy életrelvő csoporthoz érkezett a látogató, akik a vezetőjük irányításával képesek eltartani magukat, vagyis érdemes az ő csoportjukhoz tartozni.

Mindemellet a bozótvadászok tárgyai kifejezetten egyszerűek, és ma már jelentős részüket a környékbeli bantu falvakban vagy épp törzsi árucserével szerzik be. Legfontosabb vadászszerszökeik, a nyíl hegyeit a szomszédos datoga törzs kovácsai készítik – a legkülönbözőbb fémhulladékokból. A szögeket, csavarokat, rézszakot és innen-onnan összeszedett vasdarabokat néha hidegen kovácsolják, máskor – főleg a retet – összeolvasztják. Persze a datogák, mint letelepedett földművelők, sokkal intenzívebb kapcsolatban állnak a külvilággal, így a fémmunkához szükséges kalapács, hidegvágó, faszén, fújtató, fogó és maga a kovácstudás is az ő tulajdonuk.

... a kirakat bizonyítja, hogy egy életrelvő csoporthoz érkezett a látogató, akik a vezetőjük irányításával képesek eltartani magukat, vagyis érdemes az ő csoportjukhoz tartozni.

Míg a nyílhegyek kívülről jönnek, a nagy testű állatok elejtéséhez szükséges, rákent méreganyagok már a hadzabék főztjei. A megfelelő növényekből sűrű, gyantaszzerű anyagot párolnak, és szükség esetén ezt gyúriják rá a nyílhegyekre.

Páviánok nyomában

Nekiindulunk. Erőltetett tempóban két órát törtetünk a sűrű bozótban, három vadász halad elől a kutyákkal. Szinte mindig kutyáikkal vadásznak, azok hajtják fel a vadat, és mindaddig le is fogják, míg a vadász oda nem ér és nyíllal meg nem öli a prédát.

A laza futással kevert gyaloglás közben hirtelen meg-megállnak, és a keresztező állatnyomokat vizsgálják. Ma páviánt, a leginkább kívánatos vadászszákmányt szeretnék elejteni. Csakhogy egy kifejlett pávián nem könnyű préda: nemcsak gyors és erős, de ravasz és intelligens is. A nőktől és a turistáktól sem fél, de még a szomszédos irak törzs férfijaitól sem. Ha viszont egy hadzabe vadász tűnik föl, köddé válik.

A páviánok éjszakázóhelyétől pár száz méterre megállunk, és... a kiscionok leveszi páviánbőr mellényét, otthagyja fegyvereit, majd elindul a páviánlelőhely felé: így a majmok számára most már csak egy veszélytelen, irak törzsbéli pásztornak látszik, akitől nem kell félniük! A vadász gondosan felderíti a helyet, de ezúttal nincs szerencséje. Az állatok vagy már felkerekedtek, vagy nem is aludtak itt.

A Nap már magasan jár, amikor úgy tűnik, itt a lehetőség – egy csapat gazella formájában. Vagy ötven állatot riasztanak fel, de a kutyák hiába veszik őket üldözőbe, a patásoknak nagy az előnyük, és csakhamar elnyeli őket a sűrű bozót. Végül Xonxa

***Egy kifejlett pávián nem könnyű
préda: nemcsak gyors és erős,
de ravasz és intelligens is.***

ÉVEZREDES MUNKA- MEGOSZTÁS

A legjobb vadász
meglövi az állatot,
a legkisebb pedig
hazacipeli...
mindenhol
vannak
„kopaszok”...

AZ ÖVÉ A FELELŐSSÉG!

Xonxa a csoport
kikezdheterlen
vezetője, és
ez gesztusaiban,
testtartásában,
minden szavában,
mozdulatában
éreződik

(jobbra)

a szemközti hegyoldalban észrevesz egy csapat páviánt. Karjelzésekkel irányítva a többi vadászt, elkezdik bekeríteni az állatokat.

A páviánok szorult helyzetben vannak: ha felmenekülnek egy fára az őket üldöző kutyák elől, akkor ideig-óráig biztonságban lehetnek, de hamarosan odaér a vadász, aki-

***Feldobják a majmot egy ágvillára,
mert a felajzott kutyák széttépnék
a szákmányt, és kell nekik pár perc,
míg megnyugszanak.***

nek ideális célpont a fán kapaszkodó majom. Ha a földön menekülnek, a kutyák utolériük őket, és megkezdődik az élet-halál harc. Most ez utóbbi történik: a kutyák lefogják a páviánt – az persze nem adja olcsón az életét, mély sebeket ejt az ebe-ken. Ugatás, visítás, halálhörgés, majd nagy csend. Odaért a vadász, és a küzdelemnek vége.

Feldobják a majmot egy ágvillára, mert a felajzott kutyák széttépnék a szákmányt, és kell nekik pár perc, míg megnyugszanak. Xonxa és társai addig rágyújtanak, majd a szákmánnyal visszaindulunk a táborba. Ott aztán – mint általában – szőröstül-bőröstül rádobják a tűzre, és leégetik róla a szőrt, majd kibelezik a tetemet, a beleket pedig a kutyáknak adják.

A konyhakultúra egyszerű és hatékony: azonnali fogyasztásnál feldarabolás, majd fűszerezetlenül nyárson sütés, de másnapra azért még átvihető a hús egy része.

**KÍNAI TURISTÁK
A TÁBORHELYEN**
Az utóbbi években
megjelent a pénz,
ám hatása egyelőre
megjósolhatatlan (balra)

**DEMONSTRÁCIÓS
CÉLLAL**
A csoport jólétét
felmutató kirakat-
tárgyak gyarapítása
az asszonyok feladata.
Naphosszat fűzik
a gyöngyöt (jobbra)

**A NYÍLVESSŐ
FOGYÓESZKÖZ**
Egyetlen példány
elkészítése két órát is
igénybe vesz. A tűzben
edzést követően épp
az egyengetés zajlik
(balra lent)

Még épp a bozótban...

A hadzabék életét Tanzánia és önkéntes segítők is igyekeznek megkönnyíteni. Az állam falusi kunyhókat és iskolákat építtetett számukra, ám letelepítési kísérleteik eredménytelenek bizonyultak: a gyerekek nem látogatják az iskolát, a kunyhók üresen állnak.

A hadzabék életét Tanzánia és önkéntes segítők is igyekeznek megkönnyíteni. Az állam falusi kunyhókat és iskolákat építtetett számukra, ám letelepítési kísérleteik eredménytelenek bizonyultak: a gyerekek nem látogatják az iskolát, a kunyhók üresen állnak. Az önkéntes segítők a spanyol Miquel atya köré szerveződnek, ők látják el a hadzabékat havi rendszerességgel babbal, kukoricával, és ők szervezték meg a betegek számára az ingyenes mentőszolgálatot is. Ez a gyakorlatban egy motorkerékpárt jelent, ami elviszi a beteget a közeli kórházba.

– A legnagyobb problémát a földtulajdon tisztázatlansága jelenti – mondja Ruth, az egyik segítőt. – A föld ugyanis nem a hadzabéké, így mi szeretnénk valamilyen módon őket tulajdonosi vagy tartós bérlői jogviszonyba juttatni. Enélkül a törzs élete annak függvénye, hogy az állam vagy a tartomány eladja-e a kérdéses területet egy befektetőnek. Ha ez megtörténik, akkor a törzset elkergethetik lételemlükéből, a bozótból.

Valószínűleg hasonló életet éltek a mi eleink is sok ezer évvel ezelőtt – persze a működést kicsit is megkönnyítő vívmányok beszerzésének lehetősége és turistalátogatások nélkül. Ugyanakkor sok kérdés vetődik fel a jövőjükkal kapcsolatban. Mennyi modernitást vihetünk az életükbe? Mikor fognak beolvadni a könnyebb életet jelentő falusi környezetbe? Tarthatunk-e embereket skanzenban, csak azért, mert érdekes élőben látni őket?

A hadzabék száma közben egyre fogy, és húsz év múlva talán már senki sem marad közülük a bozótban, páviánra vadászva... ☹

A CIKK MEGJELENÉSÉNEK
TÁMOGATÓJA AZ
STA TRAVEL

STATRAVEL.HU

